

Буйницька Олена Олексіївна,

ДЗм-1-20-1.4д

oobuinytska.im20@kubg.edu.ua

Науковий керівник: Зайцева Вероніка Іванівна,

кандидат мистецтвознавства

ОСОБЛИВОСТІ ОФОРМЛЕННЯ СУЧАСНОЇ НАУКОВО- ПОПУЛЯРНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

У статті розглянуто особливості оформлення науково-популярної літератури з акцентом на її частину призначену для дітей молодшого та середнього шкільного віку, тобто від 6 до 14 років. Проведено детальний огляд державних вимог до оформлення дитячої науково-популярної літератури, де виявлено деякі протиріччя. Виокремлено можливі підходи до створення поєкту. Продemonстровано відмінності дитячого науково-популярного видання від літературно-художнього та від науково-популярного видання для дорослої цільової аудиторії. Розглянуто сучасні тенденції дитячої науково-популярної книги на прикладі лауреатів Болонської книжкової ярмарки 2019 та 2020 років.

Ключові слова: дитяче науково-популярне видання, книга, ілюстрація, текст.

Актуальність теми. На сьогоднішній день все більше зростає зацікавленість щодо науково-популярних видань. Особливо цікавими з точки зору дизайну є їх підвид – дитячі науково-популярні видання, адже дитина значно «чесніша» у своїх емоційних судженнях, від яких залежить ступінь зацікавленості об'єктом. Дане явище існує попри глобальну цифровізацію інформації, що пояснюється можливістю до фізичної взаємодії з об'єктом, що особливо важливо в дитячому віці. Окрім того зростає попит на «інтерактивні» книги – книги з різноманітними рухомими елементами, вкладеннями, поп-апами та іншими деталями, які можуть збагатити досвід взаємодії з книгою.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Сьогодні художнє оформлення дитячої книги у своїх статтях досліджують наступні автори М. Токар, яка у результаті своїх досліджень визначає ілюстрацію в дитячій книзі як певний дороговказ, який засобом яскравих образів, деталей та візуалізованих емоцій здатний вказати дитині на важливі моральні настанови

[3]; Шульська Н. та Манюхіна А. [5], Шевченко В. Е. [4], Полєвіна Є. В., яка підкреслює важливість естетичного виконання ілюстрацій та використанні інноваційних методів при проектуванні книг, адже це мотивує до читання [2]; Айгул Айгуна та Оя Абакі, які провели аналіз ілюстрованих книг оповідань для дітей від 4 до 8 років та дійшли до висновку, що для створення та подання якісної продукції для дітей видавці, які готують книжки з малюнками для дітей, повинні звернутися до експертів із галузі, вихователів у сфері розвитку дитини та вихователів дошкільних закладів аби враховувати їх думки та пропозиції під час підготовки книг та вносити відповідні корективи зважаючи на вік та особливості розвитку дитини [1], проте досить мало уваги приділяється саме науково-популярним виданням і більшість сучасних робіт належать студентам або журналістам. Так дуже ґрунтовно проаналізував науково-популярні видання Шевченко В. Е., проте без зосередження на дитячій науково-популярній літературі. Усі зазначені автори підкреслюють важливість ілюстрації дитячої книги, адже вони допомагають краще уявити персонажів, відчувати емоційне забарвлення написаного (зробити висновки про позитивне та негативне) та заохотити до читання в цілому.

Мета дослідження. Окреслити вимоги до створення дитячої науково-популярної літератури, а також розглянути сучасні підходи до художнього оформлення вказаного типу видань.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одразу потрібно розуміти, що науково-популярна книга значно вимогливіша у своєму оформленні у порівнянні з художньою, яка є відчутно популярнішою серед читачів. Однак, говорячи про науково-популярні видання слід розуміти, що основним критерієм для них є доступність поданої інформації для обраної цільової аудиторії, представленої особами, що не є фахівцями тієї чи іншої галузі, якої стосується видання [4]. Відповідно цього аудиторія також ділиться за віком та рівнем підготовки. Особливо цікавим є випадок, коли основною цільовою аудиторією видання є діти молодшого (6-10 років) та середнього (11-14 років) шкільного віку.

В першу чергу потрібно пам'ятати про Державні санітарні норми і правила «Гігієнічні вимоги до друкованої продукції для дітей» затверджені МОЗом. Розглянемо вимоги до літератури для дітей молодшого шкільного віку, оскільки при охопленні виданням двох та більше вікових груп слід дотримуватися вимог для молодшої з вказаних, а також загальні вимоги до оформлення дитячої літератури [6]. Отже, відповідно вказаного вище документу існують наступні вимоги:

- Якщо друк відбувається чорною фарбою, то різниця між оптичною густиною фарби та паперу повинна бути більше або дорівнювати 0,7;
- Мінімальна відстань між полосами сторінок на одному розвороті дорівнює 26 мм, тобто мінімальний розмір внутрішнього поля на суміжних сторінках становить 13 мм. Попри це для всіх інших випадків мінімальним розміром поля встановлено 10 мм. На полях, окрім внутрішнього, дозволено розташовувати різноманітні умовні позначки, зображення та текст, який за своїм обсягом не перевищує 50 знаків та розміщений щонайменше за 5 мм від полоси;
- Шрифти з вузьким накресленням дозволено використовувати виключно для заголовків, що стосується видань призначених для всіх вікових груп;
- Вимоги до гарнітури шрифту залежно від його кеглю, довжини рядку, інтерліньяжу наведені у таблиці (Іл.1). дані вимоги актуальні як для кириличних, так і для латиничних шрифтів. Відповідно до неї 12 кегель допустимий лише для додаткового тексту;

Кегль шрифту не менше	Збільшення інтерліньяжу, пункти не менше	Довжина рядка				Характеристика шрифту		
		мінімальна		максимальна		група	місткість не більше	накреслення вічка
		квадрати	мм	квадрати	мм			
20 і більше	2	5	90	9 1/2	171	рублені, нові малококт-растні	5,2 (5,7)**	нормальне або широке світле пряме
16-18	2	4 1/2	81	9 1/4	167	рублені, нові малококт-растні	6,4 (7,0)**	нормальне або широке світле пряме
14	2	4 1/2	81	8 1/2	153	рублені, нові малококт-растні	7,2 (7,9)**	нормальне або широке світле пряме
12*	2	4 1/2	81	7 3/4	140	рублені	7,7 (8,5)**	широке або дуже широке світле пряме

*Для додаткового тексту обсягом не більше 200 знаків на полі.

** Вказана місткість шрифту для видань на латинській графічній основі.

Іл.1. Вимоги до тексту відповідно до Наказу №13 МОЗ

- Якщо текст розміщено на сірому або кольоровому тлі або на ділянках багатоколірних зображень, слід відштовхуватися від наступних вимог до шрифтового оформлення видання:
 - рублені шрифти широкого світлого прямого накреслення місткість яких не перевищує 6,4 знака;
 - кегль шрифту рівний або більше чим 16 пунктів;
 - інтерліньяж збільшено щонайменше на 4 пункти;
 - довжина рядка становить від 4 1/2 до 9 1/4 квадратів або 81-167 мм;
- Застосування виворотних шрифтів або їх друк кольоровими фарбами є недопустимими для основного та виокремленого тексту;
- Розміщення тексту на двох шпальтах є допустимим для науково-популярних видань та за дотримання наступних вимог:

- відстань між ними становить не менше 9 мм;
- довжина рядка більше або рівна 4 квадрати або 72 мм;
- ілюстративність сторінки становить не менше 35 %;
- Для рисованих шрифтів розмір кеглю повинен становити не менше 16 пунктів, а допустиме збільшення інтерліньяжу починається з 4 пунктів;
- Видання у всьому своєму обсязі повинно мати однакове поліграфічне виконання;
- На весь осяг видання окрім заголовків дозволяється використовувати максимум чотири гарнітури або чотири накреслення однієї гарнітури;
- Текстівки рекомендується друкувати щонайменше 12 пунктом та розташовувати їх мінімум за 4 мм від краю ілюстрації;
- 30 % є мінімальною рекомендованою ілюстративністю видання;
- Максимальна кількість переносів на одній повноформатній сторінці тексту дорівнює восьми.

У деяких пунктах даного наказу можна помітити протиріччя, адже попри те, що вище вказано про заборону друку виокремленого тексту кольоровими фарбами, в інших пунктах вказуються умови, для використання кольорової фарби в тому числі для друку виокремленого тексту. Дані пункти упущені.

Дослідивши санітарно-гігієнічні вимоги до оформлення дитячої літератури (в тому числі науково-популярної), можемо розглянути художні особливості оформлення даних видань. Потрібно розуміти, що однією з задач дитячого науково популярного видання є тримання уваги юного читача, в чому ілюстрація часто відіграє значну роль.

Досить ґрунтовно проаналізовано саме науково-популярні видання Шевченко В. Е.. У своїй статті «Вимоги до оформлення наукових і науково-популярних видань» виділяє два підходи при проєктуванні науково-популярної книги: пасивний та активний. Відповідно перший з них зводить до мінімального втручання в текст, повне відтворення авторського оригіналу, що стосується і ілюстративного матеріалу. У таких випадках значна увага приділяється саме верстці, а головним завданням є забезпечення зручності

читання, без відволікання на художнє оформлення макету. Проте даний підхід не є доречним, якщо говорити про дитячу науково-популярну літературу, адже дитина завжди надасть перевагу виданню, яке насичене яскравими ілюстраціями, адже це збагачує досвід взаємодії з книгою та є наочнішим за сухий текст. Отже для оформлення дитячої науково-популярної літератури доречнішим буде використання другого варіанту – активного. Тут говориться про наявність певної проектної ідеї, яка буде більш конкретно, ніж задум окремого видання або серії, виражену конкретно (конструктивною) формою – макетом. У такому проекті допускається ситуація, коли макет випереджає факт наявності авторського текстового матеріалу, який по мірі свого створення заповнюватиме макет відповідно до проектної ідеї одночасно зі створенням наочних зображальних матеріалів. Звісно, багато видань можуть існувати між цими двома крайнощами.

Також варто зазначити, що загалом для наукових та науково-популярних видань притаманне використання значної кількості текстівок та додаткових текстів. Проте, серед дитячих науково-популярних видань існують приклади, де таких відокремлених текстів дуже мало, або вони й зовсім відсутні. Яскравим прикладом таких видань є дитячі науково-популярні твори Матвія Бронштейна серед яких «Сонячна речовина», «Промені ікс» та інші.

Для аналізу сучасних тенденцій поглянемо на лауреатів Болонської книжкової ярмарки 2019 та 2020 років у науково-популярному жанрі розрахованих на дітей молодшого та середнього шкільного віку. Серед таких книг «Марія Кюрі. У країні науки» від Ірен Коен Янки та Клаудії Пальмаруччі (Іл. 2), а також «Еверест» від Сангми Френсіс та Ліск Фенг (Іл. 3).

Ил. 2. «Марія Кюрі. У країні науки» від Ірен Коен Янки та Клаудії Пальмаруччі

Ил. 3. «Еверест» від Сангми Френсіс та Ліск Фенг

Розглядаючи першу книгу ми бачимо, що в ній стиль ілюстрацій, реалістичний за точністю історичних реконструкцій, характеризується своєрідною сюрреалістичною якістю, атмосферою, постійно пронизаною жовтим тоном випромінювання полонію. Багата на художні посилання на твори всіх часів, цитовані в багатому додатку, точно віртуозно поєднують історію мистецтва з наукою[7]. Дані ілюстрації чудово доповнюють історію життя видатної вченої, проте варто зазначити, що через їх кольорову гаму вони є емоційно тяжкими, що може порушити бажання читача молодшого шкільного віку ознайомитися з її змістом, хоча в описах даної книги зазначено,

що вона розрахована на дітей від восьми років. Враховуючи емоційну напруженість ілюстрацій даного видання можна зробити висновок, що воно швидше підійде для дітей середнього шкільного віку та старше.

Весь текст розміщений в блоках поверх ілюстрацій, які, очевидно, створювалися з урахуванням наявності цих блоків. Періодично можна помітити зміну ширини полоси набору, що може негативно відобразитися на досвіді читання. Загалом макет книги більше нагадує літературно-художнє видання ніж науково-популярне.

Друга книга є графічно вражаючою роботою. Насичена ілюстраціями книга наповнена стилістичними посиланнями з минулого, для виконання обрана обмежена палітра взаємодоповнюючих кольорів, ефектів затінення та друку. Водночас це типографічно сучасна книга. Географія, культура, геологія, історія досліджень Евересту формуються на сторінках, на яких чергуються цілосторінкові ілюстрації та динамічні композиції тексту та зображень [7]. Книга дійсно чудово виконана, а її вміст приверне увагу як юного так і старшого читача. Хоча є деяка ймовірність, що досить стримана обкладинка виконана у ретро стилі може не зацікавити дитину.

За своїм макетом цей приклад є протилежністю першого. Тут використовуються абсолютно різноформатні ілюстрації, а стиль подання частково перегукується з інфографічним.

На цих двох прикладах можна наглядно зрозуміти, що дитяча науково-популярна книга може бути дуже різною, не обмежується звичним поданням художнього видання, або наукового чи науково-популярного видання для дорослих, а в найкращому варіанті є органічною сумішшю цих двох типів видань.

Висновки. В оформленні сучасної науково популярної літератури є дві основні складові. Перша – наказ МОЗ про Державні санітарні норми і правила «Гігієнічні вимоги до друкованої продукції для дітей», у якому виявлено дрібні розбіжності. Як оснвні пункти з вимог можна виділити: для основного тексту рекомендується використання 14-го кеглю, інтерліньяж збільшено

щонайменше на 2, тексти друкуються чорним по білому. Друга – особливості сприйняття дитиною візуальної інформації. Відображення слідування таким особливостям можна прослідкувати в розглянутих аналогах.

Список використаних джерел:

1. Aygül A. Examination of Illustrated Story Books Published Between the Years of 2004-201 for 4-8 Age Group Children in Terms of Illustration / A. Aygül, A. Oya. // Social and Behavioral Sciences ,2014, №152, с. 94–99.
2. Полевина Е. В. Художественная иллюстрация детской книги как мотивация чтения / Е. В. Полевина // Перспективы развития библиотек и музеев в условиях меняющихся социально-культурных потребностей населения, 2017, с. 106–112.
3. Шевченко В. Е. Вимоги до оформлення наукових і науково-популярних видань / Вісник: Збірник наукових статей Київського міжнародного університету. Журналістика. Медіалінгвістика. Кінотелемистецтво, Вип. 2, К., КиМУ, 2003, с. 81-114.
4. Шульська Н. Ілюстративна культура сучасної дитячої книги: видавничі норми й читацькі вимоги / Н. Шульська, А. Манюхіна. // Scripta manent: молодіжний науковий вісник інституту філології та журналістики, 2016, с. 152–154.
5. Наказ 18.01.2007 N 13 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0077-07#Text%20www.bibliotecasalaborsa.it>

ОСОБЕННОСТИ ОФОРМЛЕНИЯ СОВРЕМЕННОЙ НАУЧНО-ПОПУЛЯРНОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

Буйницкая Алена Алексеевна,
ДЗМ-1-20-1.4д,
oobuinytska.im20@kubg.edu.ua

Научный руководитель: Зайцева Вероника Ивановна,
кандидат искусствоведения, доцент кафедры изобразительного искусства

В статье рассмотрены особенности оформления научно-популярной литературы с акцентом на ее часть предназначенную для детей младшего и среднего школьного возраста, то есть от 6 до 14 лет. Проведен детальный

обзор государственных требований к оформлению детской научно-популярной литературы, где выявлены некоторые противоречия. Выделены возможные подходы к созданию проекта. Продемонстрировано различия детского научно-популярного издания от литературно-художественного и от научно-популярного издания для взрослого целевой аудитории. Рассмотрены современные тенденции детской научно-популярной книги на примере лауреатов Болонской книжной ярмарки 2019 и 2020.

Ключевые слова: *детское научно-популярное издание, книга, иллюстрация, текст.*

FEATURES OF DESIGN OF MODERN SCIENTIFIC AND POPULAR LITERATURE

Buynytska Olena Oleksiivna, DZm-1-20-1.4d,
oobuynytska.im20@kubg.edu.ua

Leader: Zaitseva Veronika Ivanivna Mistress Candidate
Associate Professor of the Department of Creative Art

This article considers the features of the design of popular science literature with an emphasis on its part intended for children of primary and secondary school age, ie from 6 to 14 years. A detailed review of state requirements for the design of children's popular science literature, which revealed some contradictions. Possible approaches to creating a set are highlighted. The differences of the children's popular science edition from the literary and artistic one and from the popular science edition for the adult target audience are demonstrated. The current trends of children's popular science books are considered on the example of the winners of the Bologna Book Fair 2019 and 2020.

Keywords: *children's popular science publication, book, illustration, text.*

30.10.2021 р.

Даю згоду на збір і опрацювання персональних даних з метою включення їх в базу даних відповідно до Закону України від 01.06.2010 р. № 2297-УІ «Про захист персональних даних».